

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

А. Крусян,доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»**О. Олькіна,**кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»**КРУГЛИЙ СТІЛ ІЗ НАГОДИ ЮВІЛЕЮ
ПРОФЕСОРА МАРКА ПИЛИПОВИЧА ОРЗІХА**

29 жовтня 2015 року з нагоди ювілею професора Марка Пилиповича Орзіха в Національному університеті «Одеська юридична академія» відбувся круглий стіл на тему «Особистість та право у працях професора Марка Пилиповича Орзіха», організований студентським науковим дискусійним клубом публічного права й кафедрою конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Із привітальним словом і вступною промовою виступила завідувач кафедри конституційного права, доктор юридичних наук, професор А.Р. Крусян, у якій зазначила, що Марко Пилипович Орзіх як видатний учений давно вже став одним із символів одеської юридичної школи, легендою Національного університету «Одеська юридична академія», надбанням вітчизняної правової науки. Варто особливо відзначити, що М.П. Орзіх – це учений-творець, учений-практик, адже він був автором-виконавцем або експертом проектів багатьох законів, регіональних і локальних правотворчих актів, стояв у витоків створення Основних Законів нашої держави, беручи участь у розробці проектів Конституції СРСР і УРСР (1977 р., 1978 р.), Конституції України (1996 р.). М.П. Орзіх – учений із великої літери, його фундаментальні дослідження відображено в більше ніж пів-

тисячі наукових праць, у тому числі й монографічних. Однією з фундаментальних праць М.П. Орзіха є монографія «Особистість і право» (оригінал «Личность и право»), що була опублікована в 1975 р. Ця монографія присвячена методологічним проблемам дослідження особистості в правознавстві, у тому числі, відстоюючи й досліджуючи «багатомірність людини», визначає її складний біологічний і соціальний зміст. При цьому особистість у праці розглядається з позиції її структурування на рівні – психологічному (темперамент, спрямованість, здібності, характер), соціологічному (функціональні відносини із соціальним середовищем), моральному (морально-ділові, морально-економічні, морально-біологічні тощо якості). Особливо виокремлюється правовий рівень структури особистості, який докладно досліджується, зокрема, через такі категорії, як правовий статус, правосвідомість, правове виховання особистості. Крім того, на основі аксіологічного підходу розкривається особистісна цінність права. Ця праця свідчить про наукову принциповість і мужність М.П. Орзіха, тому що вона була написана й опублікована в період (середина 70-х рр. ХХ століття), коли світові гуманітарні процеси не проникали в ретельно закритий світ радянського права та науки, коли панували колективістський підхід до теорії прав людини, соціалі-

тична теорія держави і права, радянська правова доктрина. Унаслідок цього дослідження проблем людського виміру права в радянській юридичній науці не здійснювалися. Проте навіть у таких несприятливих умовах з'являлися істинно наукові праці, які сприяли розвитку правової науки й закладали підґрунтя для подальших новаційних досліджень. Так, С.В. Кивалов, звертаючись до цього періоду вітчизняної історії, справедливо зазначає, що юридична наука в Україні, навіть «перебуваючи під жорстким пресом комуністичної ідеології, прагнула зберегти власні традиції, використовувати прогресивні досягнення світової науки, формувати свої юридичні школи» (Кивалов С.В. Предисловіє к монографії / С.В. Кивалов // Орзіх М.Ф. Личность и право / М.Ф. Орзіх. – О. : Юрид. л-ра., 2005. – С. 6–10). Цей висновок підтверджується саме тим, що в другій половині минулого століття в Радянській Україні було здійснено перше фундаментальне юридичне дослідження особистісної проблематики – праця М.П. Орзіха «Особистість і право». Вона була оцінена як «величезні багатопланові пошуки з правових проблем особистості. Зусиллями автора ... ці проблеми стали одним зі знаменних напрямів у радянській юридичній науці» (С.С. Алексеев, 1978 р.). Зазначалося, що робота «характеризується новизною постановки питання, на відміну від поширених суджень про суб'єктивні права» (М.А. Придворов, 1976 р.). Публікації за результатами цих наукових пошуків отримали позитивну оцінку рецензентів у СРСР, Україні та за кордоном. Результати досліджень були використані автором у науково-педагогічній, законопроектній, експертній роботі як в Україні, так і за кордоном. У 1978 р. побачила світ інша монографія М.П. Орзіха «Право і особистість» (оригінал «Право и личность»), заснована також на антропологічних принципах дослідження права. Вона була присвячена питанням теорії й механізму впливу права на особистість. На основі наукових праць і наукових досліджень М.П. Орзіха на

початку 1990-х рр. була створена наукова школа людського виміру права та одеська школа місцевого самоврядування. Сьогодні ми знову звертаємось до цих істинно творчих, істинно наукових, нестаріючих праць М.П. Орзіха, що вже стали класикою науково-правової думки. Можливо, саме ці наукові труди стануть для студентів тим поштовхом, із якого почнеться їхня майбутня наукова діяльність, тому що в них закладено потужний науковий потенціал для подальших наукових пошуків і досліджень.

Наприкінці своєї промови А.Р. Крусян побажала всім учасникам творчого піднесення та наукового натхнення.

Під час засідання відбулася захоплива дискусія про сучасні проблеми прав людини в контексті ідей професора М.П. Орзіха, подавалося власне бачення шляхів їх вирішення, формування пріоритетів розвитку національної правової системи України.

Варто відзначити високу зацікавленість студентів цією темою. Для участі в круглому столі було надано 36 наукових робіт, із яких відібрано найкращі для презентації й обговорення.

Студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету І.М. Кубай виступила з доповіддю «Особистість у праві: проблеми прав людини у глобальній і універсальній системі міжнародних стандартів», де зазначила, що, спираючись на особистісний підхід у юридичній науці, М.П. Орзіх здійснив розробку якісної характеристики особистості, що функціонує в галузі права, її правової самоцінності й аксіологічної характеристики права. Однак обсяг прав і свобод людини в сучасному суспільстві визначається не лише особливостями певного співтовариства людей, а й розвитком людської цивілізації загалом, рівнем інтегрованості міжнародного співтовариства. Сучасна концепція прав людини, враховуючи всю її кодифікованість і особливості, що зумовлені сучасним рівнем і характером світової цивілізації, спирається на багатий досвід людства передусім у сфері правових форм організації сус-

пільного життя. Права людини – явище історичне, тому що їх розвиток завжди передбачав спадкоємність уявлень про право з погляду людини як учасника соціального життя. У загальному вигляді можна стверджувати, що ступінь і характер розвиненості прав людини визначається рівнем розвитку держави, права в певному суспільстві. Тому гармонізація національних правових систем із європейським правом регіональних міжнародно-правових актів послідовно продовжує гуманістичні ідеї, так визначає М.П. Орзіх. І його твердження є небезпідставним, оскільки прийнята державами Європи та Америки Паризька хартія для нової Європи виходить із необхідності («з народження»), невід’ємності й гарантованості прав людини, обов’язку всіх урядів захищати і сприяти правам і свободам людини. Грунтуючись на висновках професора М.П. Орзіха, можна зазначити, що в сучасній юридичній науці і практиці склалась ситуація, яка вимагає на основі юридичного образу людини, на правовому рівні її існування збагатити, розширити «людський вимір права», сформувані ставлення до права як до «загальнолюдського феномена з людиною в її проявах» – основи й орієнтира самого права. При цьому основою для більш глибокого розуміння категорії права людини на сучасному витку гуманітарної спіралі є «повернення» збагаченого гносеологічно й аксіологічно «юридичного образу людини» до проблем її прав як глобальних та універсальних, орієнтованих на загальновизнані міжнародні стандарти, у яких проголошується, що «всі права людини універсальні, неподільні, взаємозалежні. Міжнародне співтовариство має ставитися до прав людини глобально, на справедливій і рівній основі, незалежно від політичних, економічних і культурних систем, нести обов’язок заохочувати й захищати всі права людини й основні свободи людини та громадянина» (М.П. Орзіх).

О.О. Сіряченко (студентка 3 курсу соціально-правового факультету

НУ ОЮА), розглядаючи тему «Проблема правової активності суспільства», зупиняється на факторах, які впливають на правову активність особистості (правосвідомості, демократії та праві), зазначаючи, що в роботах М.П. Орзіха справедливо підкреслюється зв’язок між правовою й політичною активністю особистості, наголошується на соціально-правовій активності особистості, тим самим указується, що соціально-правова активність особистості проявляється в її взаємодії із суспільством, у взаєминах з іншими суб’єктами. Суспільство має взаємодіяти як один єдиний організм, у якому функціонують усі інститути, громадяни та органи влади. А для будь-якого суспільства рівень правової свідомості громадян, ставлення людей до законодавства й уміння ним правильно користуватися є важливим аспектом його розвитку. Суб’єкти права реалізують правові норми, відтак зумовлюють певні зміни в правовому середовищі, які у відповідних умовах виступають як правові цінності. Право стимулює індивідів до розвитку. Крім того, правомірне поведінка індивідів характеризується сталістю у вирішенні життєвих проблем і завдань, у цьому аспекті є важливим показником еволюції суспільства загалом.

Студент 2 курсу судово-адміністративного факультету М.В. Сиротко виступив із доповіддю «Людина як суб’єкт формування сучасної правової держави у працях проф. М.П. Орзіха». У ній він указав, що нині важливого значення набуває проблема взаємного впливу людини та держави, адже розвиток сучасного українського суспільства спрямований на становлення правової держави як такої, що буде відстоювати особисті права кожного її суб’єкта. Однак «переміщення центру ваги суспільної діяльності з макро– на мікросоціологічні процеси» (М.П. Орзіх) має відбуватись поряд із формуванням у громадян високої правової культури. Самовизначення й самоствердження людини-громадянина неодмінно спричинює утворення гро-

мадянського суспільства як спільноти вільних і рівноправних людей. Ефективна взаємодія держави та особистості можлива після усунення політико-правових перекосів, які наявні в правовому статусі людини (основного елемента всієї системи державних і суспільних інститутів), що на практиці призводить до політичних помилок під час визначення співвідношення економічних цілей і соціальної політики, уявлення про людину, за твердженням М.П. Орзіха, як «факультативного, додаткового елемента, який можливо «прибудувати» до вже спроектованої чи працюючої інституціональної системи». Потрібно приділяти більше уваги безпосередній демократії, подолати традиційне обмеження здійснення влади народом тільки за допомогою представницької демократії й повернутися до досвіду проведення референдумів, постійно діючого механізму консультацій із населенням, реального, зі зворотнім інформаційним зв'язком, вивчення й урахування суспільної думки тощо.

Доповідь «Особистість. Конституція. Реформа» студента 5 курсу Інституту прокуратури та слідства НУ ОЮА Ю.З. Констанкевича була присвячена виокремленню місця особистості Марка Пилиповича Орзіха в науці, державі та праві. У ній наголошувалося, що М.П. Орзіх для вчених, викладачів і студентів Національного університету «Одеська юридична академія» є вчителем, наставником і викладачем. Саме його праці є тими основоположними моделями, на яких ґрунтується одеська школа конституційного права. У свою чергу, доленосні наукові праці видатного вченого були присвячені проблемі взаємодії особистості й права, що має своєю сутністю два основні аспекти. Перший аспект передбачає те, що особа впливає на розвиток права. Другий – право впливає

на діяльність особистості. Так, Марком Пилиповичем було досліджено різні питання теоретичної і практичної юриспруденції, унаслідок чого відбувалось пізнання права та його творення, були запропоновані нові моделі механізму дії права. Щодо іншого напрямку, то вчений доклад максимум зусилля для дослідження впливу права на особистість, результати чого були викладені в монографії «Право та особистість». Марко Пилипович брав активну участь у створенні Конституції УРСР 1978 р. й Конституції України 1996 р., ним було також опубліковано достатню кількість наукових статей щодо її застосування на практиці та реформування, ключові положення яких стосуються вирішення складних завдань щодо формування конституційної свідомості, інтегрування законодавства і юридичної практики в систему конституціоналізму, забезпечення динаміки розвитку конституційних відносин, напрацювання спеціального набору засобів захисту конституційного ладу й конституційної законності. При цьому перелічені елементи потребують поступового та одночасного втілення в державне й суспільне життя під час визначення домінанти на кожному етапі конституційної реформи. Сьогодні в Україні відбувається новий виток конституційних змін, на якому мають ураховуватись наукові доробки М.П. Орзіха в частині децентралізації, статусу органу конституційної юрисдикції та з інших питань.

У підсумку засідання круглого столу було зроблено висновок, що Марко Пилипович Орзіх уніс неоціненний вклад у творення права та його пізнання, а його праці впливали й продовжують впливати на розвиток і становлення студентів як майбутніх юристів, їхню правову та наукову активність, так формуючи майбутнє вітчизняної конституційно-правової науки.

